

vrijeschool lerarenweek
2023

**Pedagogische kunst:
kiezen voor de tussenruimte.**

van zondagmiddag 30 juli tot en met vrijdagmiddag 4 augustus

Locatie tijdens de cursus 2023

Stichtse Vrije School, Socrateslaan 24, 3707 GL Zeist

vrijeschool lerarenweek

vrijeschool lerarenweek 2023

*www.vrijeschoollerarenweek.nl
info@vrijeschoollerarenweek.nl*

*Locatie tijdens de cursus 2023
Stichtse Vrije School, Socrateslaan 24, 3707 GL Zeist*

INHOUD:

Inleiding	4
Thema	6
Jaarklassen	9
Vaklessen	27
Praktische info	43
Aanmelding	43
Rooster	46
Meenemen materiaal	48

Inleiding

Van zondagmiddag 30 juli tot en met vrijdagmiddag 4 augustus 2023 vindt de jaarlijkse nascholingscursus, de vrijeschool lerarenweek plaats.

De vrijeschool lerarenweek is een post hbo-opleiding. De cursus is bedoeld voor alle vrijeschoolleerkrachten:

- Kleuterleid(st)ers
- Klassenleerkrachten
- Vakleerkrachten, invalleerkrachten
- (Vak)leerkrachten die in klas 7/8 lesgeven of gaan lesgeven
- Studenten in het laatste jaar van hun studie aan de Vrijeschool Pabo
- Ook leerkrachten uit het regulier onderwijs, die zich willen voorbereiden op het werken in een vrijeschool, zijn van harte uitgenodigd.
- Schoolleiders, IB-ers, leraarondersteuners en onderwijsassistenten kunnen eveneens deelnemen aan deze cursus.

Andere belangstellenden in overleg met de cursusleiding.

De vrijeschool lerarenweek 2023 biedt aan de deelnemende leerkrachten, schoolleiders, IB-ers, leraarondersteuners, onderwijsassistenten en bovengenoemde studenten de mogelijkheid een keuze te maken uit de volgende onderdelen:

- Kleuteronderwijs
- Jaarklassen van de onderbouw: de klassen 1 t/m 6
- Jaarklassen van de middenbouw: de klassen 7 en 8
- Verdiepingscursus
- Kinderen met een hulpvraag
- Vaklessen in de middag

De vrijeschool lerarenweek wordt georganiseerd door de Stichting nascholing vrijeschoolpedagogie.

Voor het realiseren van de vrijeschool lerarenweek werkt het bestuur van de stichting nauw samen met de daartoe in het leven geroepen kerngroep vrijeschool lerarenweek.

Op onze website www.vrijeschoollerarenweek.nl vindt u de actuele informatie over de cursusweek.

De kerngroep bestaat uit (in alfabetische volgorde):

- *Tonnie Brounts*
- *Annemiek Geertsma*
- *Peter Giesen*
- *Paul van Meurs*
- *Berpke van Oers*
- *Sanne Riemers*

Pedagogische kunst: kiezen voor de tussenruimte.

Als het water in een rivier wordt tegengehouden door een ophoping van stenen of rotsblokken zie je, hoe het een weg er omheen zoekt. De kleinste opening geeft het water mogelijkheden om verder te stromen. Waar de stenen in het water liggen, bruist en kolkst het. Voorbij de stenen stroomt het water weer gestaag door. Soms wordt de bedding langzaam een beetje verlegd. Na veel jaren zullen de stenen door het water rond worden en zachter van vorm.

In de stroom van het onderwijs komen we ook heel wat stenen en rotsblokken tegen, waaraan we ons kunnen stoten. Ze laten ons ook wel bruisen en kolken. Sommige stenen zijn er ingelegd door anderen. Er zijn ook stenen, die we er zelf in hebben gelegd. Ze zorgen ervoor dat de al bestaande bedding niet gevolgd kan worden. Steeds weer moeten we zoeken naar de openingen, de tussenruimten, om onderwijs te kunnen geven zoals we dat graag doen: kunstzinnig en met oog voor de vragen van de kinderen.

Als dat laatste lukt, kunnen we zien en horen wat de kinderen ons komen brengen. Een kind lijkt soms maar een kleine opening nodig te hebben: de goede vraag bijvoorbeeld. Een begripvolle blik of uitnodigend gebaar kunnen leiden tot prachtige momenten in je klas. Elk mens, elk kind heeft een gezonde kern in zich. Die laat zich niet altijd zien, zit verstopt achter allerlei uiterlijke en innerlijke hindernissen.

Om tot pedagogische kunst te komen, is het nodig de aandacht te verleggen van de hindernissen naar de tussenruimten, de soms kleine openingen die het mogelijk maken dat alles weer gaat stromen. Dat kun je niet vanzelf. Het vraagt om oefening en doorzettingsvermogen, zodat de stenen wat rond worden, wat zachter van vorm.

*Tonnie Brounts,
namens de kerngroep van de vrijeschool lerarenweek*

Euritmie

Met euritmie worden algemene ritmes en processen van groei en ontwikkeling in beweging omgezet. Dit wordt gedaan in verbinding met taal en muziek, twee oer-menselijke manieren om je uit te drukken en contact te maken. Tijdens de opmaten van de lerarenweek zal iedere dag ook euritmie te zien zijn. Niet zo zeer in de vorm zoals ze gedaan wordt met de leerlingen, maar als artistieke, uitvoerende interpretatie van een muziekstuk of gedicht.

In de jaargroepen zal gedurende de week 2 keer een half uur euritmie aangeboden worden, exemplarisch voor hoe er met de kinderen in de betreffende jaargroep gewerkt kan worden, zodat je als docent kort inzicht krijgt in het hoe en waarom van dit specifieke vak binnen de vrijeschool.

Tonnie Brounts, Berpke van Oers en Maaïke Brand

Jaarklassen

De jaarklas is erop gericht, dat de docent zich pedagogisch en didactisch kan voorbereiden op het komende schooljaar en/of de klas, waarvoor hij/zij het komende jaar verantwoordelijk is. Euritmie is geïntegreerd in de jaarklas. In de jaarklassen zal worden gewerkt aan de achtergronden en de inhoud van het leerplan, van waaruit u gaat lesgeven. De didactiek, behorend bij de jaarklas die u kiest, zal praktisch worden uitgewerkt.

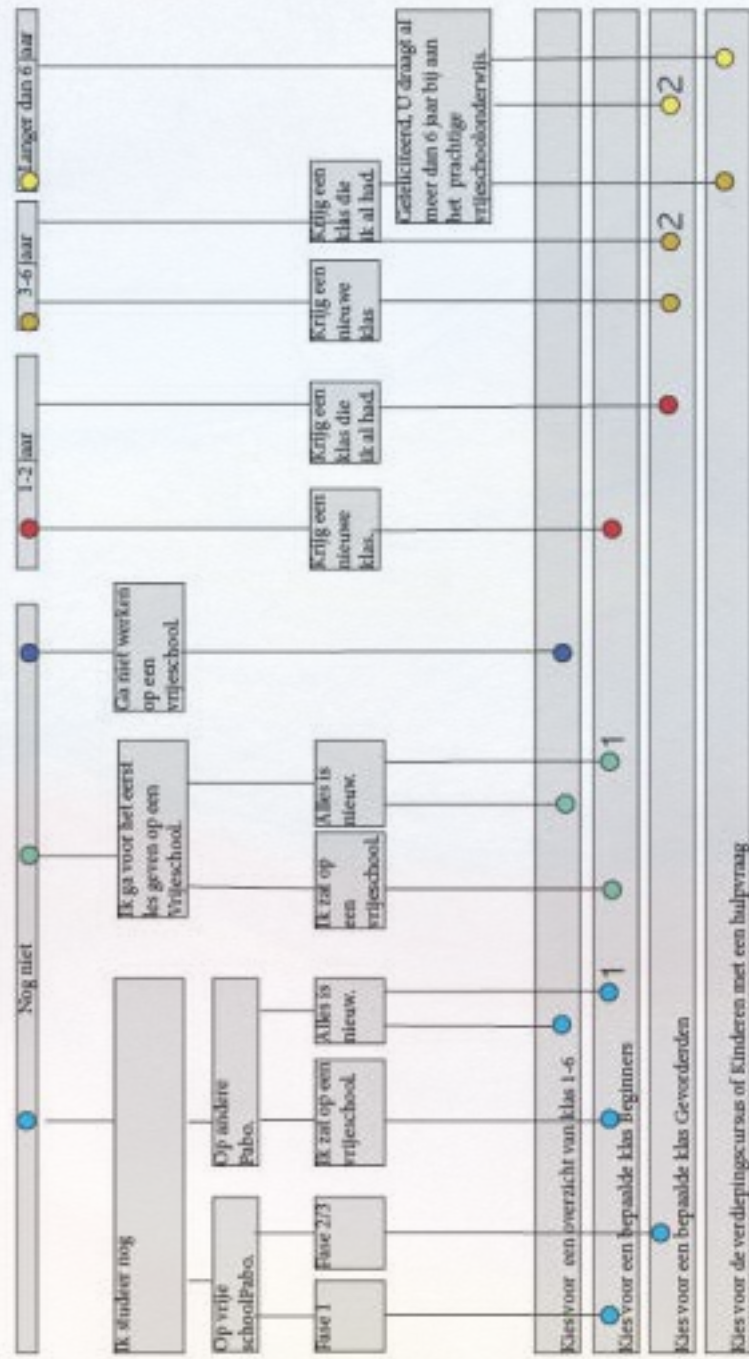
De jaarklascursus bestaat dagelijks uit drie blokken. Een van deze drie is een kunstzinnig blok. Dit blok wordt verzorgd door de jaarklasdocent of door een vakdocent. Dit kunstzinnige blok is verbonden aan het curriculum van de betreffende klas.

Het laatste blok is een kunstzinnig blok naar keuze.

Beginners of gevorderden

Voor deelnemers van klas 1 t/m 5 bestaat er de mogelijkheid om een beginners- of gevorderdengroep te kiezen. Het volgende overzicht kan U helpen de juiste keuze te maken

Hoe lang bent u al verbonden met een vrijeschool?

Kies voor de verdiepingcurcus of Kinderen met een hulpvraag.

1. Als U zich wil voorbereiden op een specifieke klas 2. Als U behoefte heeft aan een opfriscurcus

De Jaarklassen:

- Kleuters beginners Anne Jetten
- Kleuters gevorderden Loïs Eijgenraam

- Klas 1a beginners Annemiek Geertsma
- Klas 1b beginners Ageeth Vreeman
- Klas 1c gevorderden Gea Weeren
- Klas 2a beginners Fionna Hage
- Klas 2b gevorderden Annemarie Vermeulen
- Klas 3a beginners Martine van den Ouwelant,
- Klas 3b gevorderden Peter Giesen
- Klas 4a beginners Aline van Willigen
- Klas 4b gevorderden Jasper Postema
- Klas 5a beginners Levie Peek
- Klas 5b gevorderden Edith Brink
- Klas 6 Lisette Stoop
- Klas 7 Julian Nelissen
- Klas 8 Karin Krijger
- Klas 1 t/m 6 Renske Kessler
- Verdiepingscursus Tonnie Brounts en Paul van Meurs

- De (hulp)vraag van een kind Lilian Schrijvers en Jarla Geerts

Voor alle groepen:

- Koorzang Matthijs Overmars
- Euritmie in de jaarklassen Maaïke Brand en Berpke van Oers
- Euritmie verdiepingscursus Tonnie Brounts

Kleuters beginners

“Kinderen die leven binnen een omgeving, waar liefde en warmte is en waar goede voorbeelden zijn om na te bootsen, bevinden zich in hun element”

Rudolf Steiner

Het jonge kind kan zijn volle mogelijkheden tot ontwikkeling laten komen in een omgeving, waarin het ontspannen mag spelen, zijn fantasie de vrije ruimte mag geven, zich geliefd en omhuld voelt en gericht begeleid wordt op zijn/haar levenspad. Wat heeft de vrijeschoolkleuterleerkracht te verzorgen aan groei- en ontwikkelkracht? Welke basisbeginselen van de antroposofie en ten aanzien van de leeftijdsfase van het jonge kind behoren in de rugzak van de pedagoog? Welke tools zet je in?

We gaan terug naar de basis, om aan het eind van deze week vol vertrouwen, inzicht en vaardigheden het werkveld (weer) in te stappen. We behandelen onderwerpen als de onderste 4 zintuigen, de nabootsingskracht, de verantwoording ten opzichte van onderwijsdoelen, het gedifferentieerde aanbod in de klas, het spelend leren en wat al niet meer.

Gedurende de ochtend gaan we ademend werken door de theorie te verbinden met de praktijk; we gaan dus spelen: handgebarenspele, tafelspele, ochtendspelen, zintuigspelen en kringspele. We zullen werken met spelen ter inspiratie, maar stappen ook in het eigen ontwerproces van nieuwe spelen.

Anne Jetten, voormalig kleuterleerkracht Vrijeschool Utrecht, docent kleuterpedagogiek op de Vrijeschool Pabo van Hogeschool Leiden, coach van (startende) leerkrachten

Kleuters gevorderden

“De kleuterleid(st)er anno 2023 is een stenensjouwer én bruggenbouwer!”

Voor veel kleuters is het niet meer vanzelfsprekend om mee te stromen binnen de etherstroom van de kleuterklas. Het zoeken naar tussenruimten, waardoor alle kinderen betrokken deelnemen, nabootsen, spelen en tot overgave komen, is tegenwoordig een hele kunst. Welke tussenruimten schenkt het (jouw) vrijeschoolkleuteronderwijs om de stenen naar een andere plek te brengen? Kunnen we begrijpen dat het voor een kleuter soms veiliger is om niet mee te stromen en niet mee te doen? Wat staat ons dan te doen? Welke kwaliteiten en vaardigheden heb jij om bruggen te bouwen, zodat de kinderen in de (ether)stroom meevaren? Wat heb jij nodig om vanuit je hartekracht stenensjouwer én bruggenbouwer te zijn?

Iedere dag kijken we naar een steen in de stroom en hoe daar een brug van te bouwen, zodat we met ons denken begrijpen wat de oorsprong van de hedendaagse vragen zijn, hoe we vanuit hartekracht aan deze vragen kunnen werken en hoe we onze wil kunnen sterken het goede op het juiste moment te doen.

Loïs Eijgenraam, zelfstandige en o.a. werkzaam als onderwijsadviseur jonge kind en kleuters voor BVS-schooladvies, trainer, coach

Klas 1 beginners

“De eerste klasser: met vreugde en enthousiasme leren”

Deze groep is vooral bedoeld voor mensen die totaal nieuw zijn in het vrijeschoolonderwijs.

Gedurende deze week gaan we ervaren en proeven wat er gebeurt in de eerste klas op de vrijeschool: een kennismaking met het vrijeschoolonderwijs en het leerplan van de eerste klas.

Dit doen we aan de hand van de les- en ontwikkelingsstof.

Beelden, nabootsing, kunstzinnig onderwijs, bewegend leren, gewoontevorming, het vormen van een sociale groep en je rol als leerkracht komen hierbij aan bod.

In samenhang met de ontwikkelingsfase van de eerste klasser verkennen we het leerplan: de diverse perioden, leren lezen, schrijven en rekenen, heemkunde, muziek, (vorm)tekenen en schilderen; we gaan veel zelf doen en ervaren. Je vult je rugzak, waarmee je in het nieuwe schooljaar in jouw klas aan het werk kunt gaan.

Annemiek Geertsma, directeur De Vrije School Almelo en coach Stichting Vrijescholen Athena

Klas 1 beginners

“Wijs het kind in de eerste klas op het toekomstige, wek verwachting; dat is voedsel voor de ziel, en daarmee voor de wil”

“In het kunstzinnige kun je de wereld pas begrijpen”

De kinderen stappen straks vanuit de kleuterklas de eerste klas binnen en zullen door jou meegenomen worden in een nieuwe wereld, een wereld, waarin zij zich kunnen gaan verbinden met en ontwikkelen aan de les- en ontwikkelingsstof.

We gaan in op wat een 6/7-jarig kind van ons vraagt en wat het nodig heeft. We zullen inhoudelijk en praktisch het leerplan verkennen: het leren lezen, schrijven en rekenen, maar ook de heemkunde en het vormtekenen, schilderen, handwerken en zingen.

Je krijgt gedurende deze week achtergronden en allerlei ideeën en handvatten, om je lessen vorm te gaan geven, om zo met vertrouwen aan het nieuwe schooljaar te kunnen beginnen.

Ageeth Vreeman, leerkracht vrijeschool Meppel en Groningen 1992-2022

Klas 1 gevorderden

"Veel verschillen komen we tegen als de kinderen onze klas binnenkomen. De talenten en mogelijkheden van het kind worden zichtbaar in de wijze, waarop het kind zich met de wereld verbindt en de eigenheid, waarin het zich aan ons toont. "

De eerste klasser leeft nog sterk vanuit zijn gewoontes. Het leren en zich verbinden met de lesstof is een hele nieuwe weg. Dit is een ademend proces, waarbij de afwisseling tussen inademing (opnemen leerstof) en bewegen (uitademen) van belang is. Alles wat op de kinderen toekomt is nieuw: leren lezen en schrijven, rekenen, heemkunde, tekenen en schilderen vanuit een opdracht en ga zo maar door. Daarnaast wordt de basis, het fundament gelegd voor de volgende jaren: een goede gewoontevorming, een goed gevoel voor autoriteit, het met elkaar omgaan in de klas.

Het streven in deze week is om via informatie, achtergrond, verdieping, middels ideeën en materialen een overzicht te geven. Daarnaast staat centraal wat het kind in deze tijd van ons vraagt. Wat kunnen we op kunstzinnig en pedagogisch gebied bieden om de kinderen verder op weg te helpen?

Gea Weeren, vrijeschool leerkracht, schoolpsycholoog orthopedagogische praktijk Grip

Klas 2 beginners

“Kind, wie ben je, wie wil je worden?”

Ouder, steviger en soms ook wiebeliger treden de tweedeklassers ons na de zomer tegemoet. Iets van de sprookjeswereld (en bijbehorende zekerheden) wordt al achtergelaten. De waarneming wordt scherper, zowel naar zichzelf als naar de ander. Allerlei menselijke hebbelijkheden en onhebbelijkheden dienen zich aan. Wat is dat genieten als je jezelf dan kunt herkennen in één van de fabels, die juf of meester vertelt. En wat heerlijk om te horen over een gewoon mens, die van alles in zichzelf overwint en uiteindelijk steeds voor het goede kan kiezen. Hier groeit een streven in de ziel van het kind: zo wil ik ook worden.

Gedurende deze week gaan we enerzijds in op de menskundige achtergronden van de leeftijdsfase van de tweede klasser:

- hoe kijken we met mildheid naar de ontluikende eigenheid van de kinderen?
- hoe sterken de beelden van de fabels en de heiligenlegenden hen?
- hoe zetten we deze en andere schatten uit het leerplan in ten behoeve van de ontwikkeling van de tweede klasser?

Anderzijds gaan we concreet aan de slag met een veelheid aan inhoudelijke ideeën en praktische verwerkingsvormen voor de tweede klas.

Fionna Hage, leerkracht De Vuurvogel Driebergen

Klas 2 gevorderden

“Een deel van de hemel moet opgegeven worden, wanneer de aarde zich openbaart”

“Liefdevol zoeken en invoelend meebewegen, zo kunnen we gebruik maken van de temperamenten”

De kosmische wereld van waaruit deze kinderen kwamen, wordt steeds aardser.

Zo vertonen de kinderen duidelijker hun “eigen aardigheden”. De kinderen komen te voorschijn in verschillende situaties. Er ontstaat dialoog. Het gevoel beweegt zich tussen antipathie en sympathie. De kinderen zijn nog heel onbevangen, maar ook al moreel gevormd.

Vanuit de menskunde wil ik de ontwikkelingsfase van de tweedeklasser belichten. Daar bieden het leerplan en de didactiek mooie kansen om de kinderen te helpen, de openingen tussen de stenen in de rivier te vinden en daar langs te stromen. Op zielsniveau kan iets in beweging worden gebracht, hetgeen zich daardoor kan ontwikkelen. Als eerbied en bewondering worden gewekt, wordt de wil aangesproken. Door alle leerstof vanuit kunstzinnigheid vorm te geven, geven we de kinderen innerlijke beelden en ontwikkelen zij een rijk gevoelsleven.

Het leerplan van de tweede klas komt uitgebreid aan de orde, om vol goede moed en inspiratie aan het nieuwe schooljaar te kunnen beginnen.

Annemarie Vermeulen, leerkracht op Vrije School Brabant Eindhoven

Klas 3 beginners

“Er is veel ruimte om op ontdekking te gaan binnen alles wat je doet in de derde klas!”

De derde klassers ontdekken, elk op hun eigen wijze, steeds meer over de wereld en hun eigen plek binnen het grote geheel, sommigen al vrij bewust, anderen nog drijvend op de stroom van de klas. Als beeld vertellen we de verhalen uit het Oude Testament, waarin o.a. het thema ‘een woonplaats vinden’ op vele manieren aan bod komt. Nooit staat het Volk er alleen voor. Van de leerkracht vraagt dat een stevige begeleiding: de kinderen nieuwsgierig op onderzoek te laten gaan door bijv. de oude ambachten en er tegelijk voor te waken, zichzelf en elkaar niet te verliezen. Tussendoor zijn ze ook hard aan het werk om zich de leer- en ontwikkelstof eigen te maken. We zullen deze week het leerplan van de derde klas inhoudelijk doornemen en kijken naar het waarom ervan, aangevuld met (praktische) voorbeelden. Het doel is, dat jullie met een stevige inhoudelijke basis en met enthousiasme en vertrouwen aan dit schooljaar kunnen beginnen.

Martine van den Ouwelant, leerkracht Vrije School de Vijfster Apeldoorn

Klas 3 gevorderden

“Eerbied, dankbaarheid, liefde”

In klas 3 hebben we als leidraad het Oude Testament, zeer beeldend beschreven door Jacob Streit. De derde klasser maakt een metamorfose in het zielenleven door, doordat tussen het 9e en 10e levensjaar de tweede ik-inslag plaatsvindt in het gevoelsgebied.

Ook is er een nieuwe stap in de ontwikkeling van het denken, het praktische denken: hoe zit de wereld in elkaar en hoe werken de dingen?

Tijdens deze week zullen we alle periodes doornemen vanuit deze ontwikkelingsvraag. Ook gaan we op zoek naar nieuwe vondsten en periodes voor deze leeftijdsfase. De menskunde zal in deze groep een centraal uitgangspunt vormen en uitvoerig aan bod komen.

Rudolf Steiner gebruikt het beeld van de tuinman: hoe kan ik de omstandigheden voor het kind zo gestalten geven, dat het zich optimaal kan ontwikkelen.

Het wordt een week vol praktische en inhoudelijke informatie, uitwisseling en bovenal inspiratie, om met enthousiasme en vertrouwen dit bijzondere jaar tegemoet te treden.

Meenemen: doosje bordkrijt, stanleymesje (zie verder in de folder onder het kopje “materiaal om mee te nemen”)

Peter Giesen, ex-leerkracht Rudolf Steiner Educare Venlo, docent Atelier voor Ouders en Opvoeders, begeleider diverse leraren/scholen in Nepal en India, coördinator/docent BVO Pallas Academie

Klas 4 beginners

“Tussenruimte ‘lonkt’ voor een vierde klasser”

Een vierde klasser weet overal feilloos de tussenruimte op te zoeken en deze als eerste te bespelen. Ga je mee als leerkracht? Bespelen ze jouw grenzen of zet je dit dankbaar in, om samen nieuwe wegen te bewandelen en kwaliteiten van kinderen verder te ontwikkelen? Goed om je daarvan bewust te zijn als je met een vierde klas begint.

Nieuwsgierig en vol verwondering zullen zij luisteren naar verhalen over goden en reuzen: “In oertijd was het dat Ymir leefde”.

Ze staan te popelen om steeds meer in canon te mogen zingen: de eenheid van het lied wordt verdeeld in meerstemmigheid. Ze merken zelf dat hun verhouding tot de wereld anders is geworden. Geweldige perioden breuken, aardrijkskunde en mens- en dierkunde gaan hen daarbij ondersteunen: nieuwe rijkdom alom!

We zullen deze week zorgen voor overzicht, indeling, diverse werkvormen delen en vooral zélf ervaren: tools en handreikingen om in het nieuwe schooljaar zélf mee aan de slag te gaan met een ‘goed’ gevulde rugzak. Mócht je een fluit hebben, neem ‘m mee.

Aline van Willigen, leerkracht Vrijeschool De Vuurvogel te Ede

Klas 4 gevorderd

“In het midden der ruimte was, bij aanvang van de tijd, een grote afgrond, genoemd Ginnunga-gap, welker diepte geen oog kon peilen, daar zij in voortdurende schemering was gehuld”

In de Edda gaat de lichtglanzende wereld verloren. Verhalen klinken van helden en Goden die strijdend ten onder gaan, die te maken krijgen met hun tekortkomingen, waarbij gevochten wordt met de kracht van reuzen, dwergen, draken en wolven. Het kind in de vierde klas kan gevoelens van angst en onzekerheid sterk beleven. Het bewustzijn voor de buitenwereld wordt groter. De vierdeklasser kijkt met meer afstand en daar ontstaat ruimte voor het voelen. Dat is mooi en ook lastig en spannend. Steiner sprak over ‘de overgangperiode des levens’ en gaf ons het beeld van een rivier die verzandt, die op een andere plek weer opduikt om verder te stromen. Wat is het eigenlijk, dat verzandt? En welke vraag stelt het kind aan ons als opvoeders?

Tijdens de lerarenweek zullen we ons verdiepen in de relatie tussen de menskundige achtergronden en de aanknopingspunten in het leerplan. We duiken in de verhalen, zullen kunstzinnig werken en bereiden ons ook praktisch voor op al het moois, waar we in de vierde klas mee werken.

Jasper Postema, leerkracht Vrijeschool Kairos

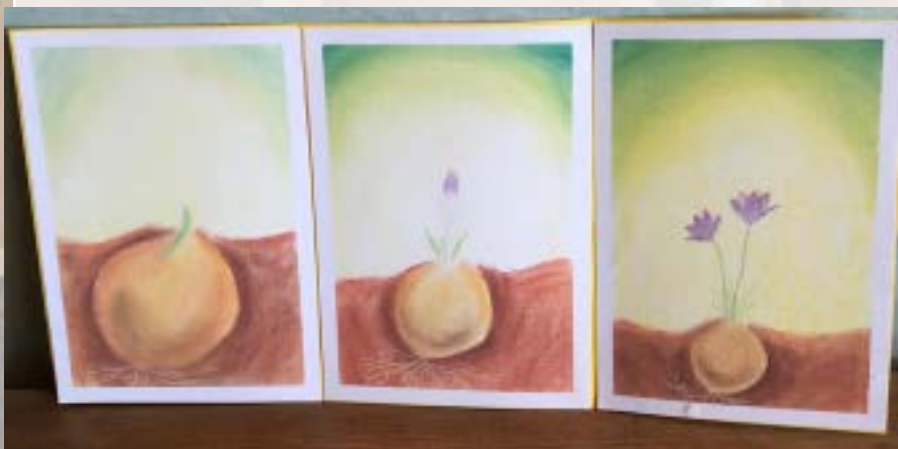
Klas 5 beginners

“Vanuit klei boetseerde Prometheus de mensheid. Hij schonk de mens een ziel met goed en kwaad. Het was Pallas Athene die hen de geest inblies. Zo werd de weg ingeslagen van Goden naar mensen”

Vanuit het einde van de wereld in klas vier wordt in klas vijf een volledig nieuwe wereld geschapen: de wonderschone wereld van de Griekse Goden en helden. De godenwereld maakt langzaam plaats voor de mensenwereld. Dit zien we ook terug bij de vijfdeklasser, een kind dat vanuit evenwicht en harmonie aardeburger wil worden, de wereld om zich heen verder wil ontdekken en toe is aan het loslaten van mythes en het ontdekken van geschiedenis.

Tijdens de lerarenweek gaan we de weg van de vijfdeklasser in het kort bewandelen. We belichten alle periodes die hierbij passen, duiken in de rijke verhalenwereld en ontdekken samen, hoe de verschillende vakken elkaar ontmoeten en kunnen versterken. Alle bevindingen zullen we verwerken in een binnen de vijfde klas geliefde vorm.

Levie Peek, leerkracht, Vrijeschool Kairos

Klas 5 gevorderden

“Een elfjarige lijkt op een Griek uit de klassieke oudheid”

Een vijfde klasser straalt evenwicht uit, zowel in fysiek als in geestelijk opzicht.

Nadat in de vierde klas de scheiding tussen ‘ik’ en ‘de wereld’ bij veel kinderen voor onrust zorgde, keert in de loop van de vijfde klas over het algemeen de rust en harmonie weer terug. Het vermogen om meer onbevangen en objectief naar de wereld te kijken, is gegroeid. Het intuïtieve weten zal steeds meer wijken voor het zelfstandig denken. De mythologische mens wordt steeds meer aardeburger.

Als rode draad door deze week zullen de sociale ontwikkeling, een open hart, het belang van het beeld/verhaal en hoe we kinderen daadwerkelijk en socratisch in verbinding kunnen brengen met de wereld om hen heen, centraal staan. De interesse voor de omgeving bij de vijfde klasser sluit o.a. aan bij de vakken mensheidsgeschiedenis, aardrijkskunde en plantkunde.

Wat kan de lesstof van klas 5 bijdragen aan een evenwichtige ontwikkeling? En wat zijn dan ingrediënten om betekenisvolle lessen te ontwerpen? Hoe bereiden we ons, met achtergronden van diverse vakken, voor op een vijfde klas?

Laten we hierover van gedachten wisselen, samen aan het werk gaan en elkaar inspireren!

Edith Brink, teken- en schilderdocent op de Tekenschool, ex-leerkracht, ecologisch pedagoog, docent Hogeschool Leiden

Klas 6

“Aude audenda”

“Waag wat gewaagd moet worden”

Levendig en vol ideeën, of sloom en uitgeblust; een zesde klasser kan, zo lijkt het wel, echt goed uit het lood zijn. Het midden, het evenwicht is vaak zoek: van eigenwijs en eigenzinnig tot meelopen met de meute.

Hoe helpen we de kinderen om echt zesde klasser te kunnen zijn en stappen te nemen in zelfstandig denken, voelen en willen/handelen?

Hoe helpen we de kinderen op weg naar de middelbare school?

Lukt het ons als leerkracht om de kinderen een kompas voor de toekomst te geven, met een open vizier te strijden en vol vreugde een nieuwe ontmoeting aan te gaan?

Gelukkig biedt de lesstof van de zesde klas de kinderen velerlei handvatten om de eigen weg te vinden en verder te ontwikkelen. Tijdens deze week zullen we zowel praktijk als theorie van de les- en ontwikkelingsstof dagelijks beleven, doen en onderzoeken.

We gaan ons laven aan het goud van de vertelstof, de rijkdom van de periodes en de kracht van de “eigen wijs”, die vrije ruimte schept voor leerkracht en kind.

Lisette Stoop, onderwijsadviseur bij BVS-schooladvies

Klas 7

“Stromen in klas 7”

De zevende klasser start op de bovenbouw, een nieuwe wereld waarin nieuwe eisen worden gesteld. Samen gaan we deze nieuwe wereld ontdekken:

- Wat is het gezonde ritme van een zevende klasser?
- Hoe kunnen we de zevende klasser de schoonheid van de wereld laten ervaren en zo een warme basis scheppen voor de nacht?
- Hoe vind je de juiste vorm, waardoor een zevende klasser gevoed wordt, maar niet overbelast raakt?

We gaan praktisch aan de slag. We maken ons eigen periodeschrift, we zingen, reciteren, spelen spellen en gaan in gesprek. Alles staat in het teken van de voorbereiding op een warme start in het nieuwe jaar, of je nu voor de eerste of de zeventiende keer in een zevende klas start.

Julian Nelissen, schoolleider Kairos Tienercollege Amsterdam

Klas 8

“De achtste klasser zoekt de weg naar zelfbewustzijn”

De leerlingen zijn op weg naar zelfbewustzijn en willen op eigen benen staan. Hun onbevangenheid neemt in rap tempo af. Er ontstaat een kennishonger, waarbij 'hoe' minder belangrijk lijkt dan 'waarom'. Een steeds grotere interesse in de wereld groeit; feiten worden gewaardeerd.

Vervolgens komt hun eigen oordeelsvermogen om de hoek kijken en die meningen zijn niet altijd even genuanceerd.

De leerkracht wordt gewogen op zijn mens-zijn, op zijn echtheid; niet meer vanzelfsprekend op kennis. Hoe loop je als leerkracht mee met deze prepubers op hun weg en kun je hen begeleiden op hun zoektocht?

Deze week duiken we de pedagogiek in, maar ook bekijken we de praktijk van alle dag; samen in gesprek, samen ideeën opdoen. We bekijken de inhoud van de periodes en gaan ook praktisch aan de slag om zo, vol enthousiasme, aan het nieuwe schooljaar te kunnen beginnen.

Het eerste middagblok zullen we ons bezig houden met bordtekenen.

Karin Krijger, leerkracht middenbouw, Onderwijsroute mens & Zwolle

Verdiepingscursus (zie keuzeschema)

“Om tot pedagogische kunst te komen is het nodig, de aandacht te verleggen van de hindernissen naar de tussenruimten, de soms kleine openingen die het mogelijk maken dat alles weer gaat stromen”

Leren ademen en leren slapen, dat was de opdracht die Rudolf Steiner meegaf aan de toekomstige leraren van de eerste Waldorfschule. Het lijkt zo'n eenvoudige opgave, maar kunnen we als pedagogen werkelijk ingrijpen in adem- en slaapprocessen ?

Hoe meer je dit thema onderzoekt, des te meer diepgang de betekenis ervan krijgt.

In een notendop is hiermee de kern van onze opgave als vrijeschool gegeven.

In een notendop een opgave, waarin de alledaagse praktijk van het lesgeven en de kosmos met elkaar worden verbonden.

We zullen samen studerend en kunstzinnig dit thema onderzoeken. Om nieuwe inspiratie voor het volgend schooljaar te krijgen, gaan we even terug naar de bron, zowel van de menskunde als ook in ons zelf.

Neem alsjeblieft het boek “Algemene Menskunde” van Rudolf Steiner en eurutmieschoenen mee. Wij zorgen voor schilder- en boetseermaterialen.

*Tonnie Brounts, docent eurutmie en antroposofie Vrijeschool Pabo Leiden
Paul van Meurs, adviseur bij Gestes, onderwijs als kunst, kunst in het onderwijs*

Klas 1-6

“Onderweg van klas 1 naar klas 6”

Met name bedoeld voor vakleerkrachten, schoolleiders, collega's uit het regulier onderwijs, invalleerkrachten, stagiaires en zijinstromers.

Het wordt een week vol ontdekkingen en kennismakingen, zowel met de lesstof als ook met de ontwikkeling van het lagere schoolkind en ontmoetingen met de vrijeschoolpedagogiek. We maken kennis met de vertelstof, één van de pijlers van het vrijeschoolonderwijs en ervaren, wat ademend en kunstzinnig onderwijs voor kinderen kan betekenen. Daarnaast zullen er ook concrete handvatten gegeven worden, zoals de opbouw van de dag, het weekrooster en het periodeonderwijs. Daarnaast zul je uitgenodigd worden om aan het werk te gaan met de vraag: “Wat maakt een leerkracht tot een goede leerkracht?” Laten we tijdens deze week een vonk van enthousiasme ontsteken.

Renske Kessler, leerkracht Waldorf aan de Werf; intercultureel onderwijs Amsterdam Noord

Kind met hulpvraag , De (hulp)vraag van een kind

“Kijken naar kinderen “

“De mens kan alleen begrepen worden door een kunstzinnige blik”

Rudolf Steiner

Een intrigerende en raadselachtige opmerking. Wat bedoelt Steiner met een kunstzinnige blik en hoe kunnen we deze zelf oefenen?

Dat gaan we onderzoeken. Aan de hand van verschillende waarnemingsoefeningen en zelf kunstzinnig en scheppend werken, verrijken we onze wijze van kijken.

Tevens gaan we ons verdiepen in de verschillende ontwikkelingsbeelden vanuit de antroposofische menskunde, want waarneming wordt gevoed door kennis.

Op deze manier proberen we oog te krijgen voor de vraag achter de fysieke verschijningsvorm en het gedrag van een kind. We proberen te begrijpen wat de kinderen ons komen brengen en wat ze van ons vragen. Want als we met een kunstzinnige blik tot het wezen van het kind doordringen, kan dat richting geven aan het pedagogisch handelen. Dan werken we aan een tussenruimte, waarin het kind zich kan uitspreken.

Lilian en Jarla geven les in de ochtenduren, In het eerste middagblok is er de mogelijkheid mee te doen met tooneuritmie in de verdiepingscursus.

Voor het 2e blok in de middag moet u zich inschrijven voor een vakles.

*Lilian Schrijvers, ex RT/IB Widar Vrijeschool Groningen, docent Atelier voor ouders, Assen, schrijver/redacteur vrijeschoolkompas www.vrijescholen.nl
Jarla Geerts, Onderzoeksmanager kenniscentrum faculteit educatie, Hogeschool Leiden*

Vaklessen

De vaklessen hebben als doel, dat de docent zich al doende kunstzinnig verder kan ontwikkelen i.s.m. de klas(sen), waarin hij/zij het komende schooljaar zal lesgeven. Lees ook de inhoudelijke omschrijving, die bij elke vakles vermeld staat.

De vaklessen worden gegeven door:

• Spel en beweging	Gea Weeren en Lisette Stoop
• Gebaren bij lied en spel	Berpke van Oers
• Vertellen	Peter Giessen
• Atelier voor kleuterleid(st)ers	Lois Eijgenraam
• Transparanten maken	Anne Jetten
• Handarbeid, hout bewerken	Fenne Comperen Schümers
• Handarbeid	Hanneke Stevens
• Muziek beginners	Marie de Geus
• Muziek gevorderden	Matthijs Overmars
• Liedbegeleiding op gitaar	Harmen de Jong en Levie Peek
• Tekenen	Paul van Meurs
• Schilderen beginners	Hans van der Ham
• Schilderen gevorderden	Edith Brink
• Vormtekenen	Annemiek Geertsma en Ageeth Vreeman
• Boetseren	Rolf Zeldenthuis
• Handwerken	Babs van der Schoot
• Bordtekenen	Annemarie Vermeulen
• Clownerie	Lot Hooghiemstra

Voor alle groepen (dit zijn geen vaklessen):

• Koorzang	Matthijs Overmars
• Euritmie in de jaarklassen	Maaïke Brand en Berpke van Oers
• Euritmie verdiepingscursus	Tonnie Brounts

Spel en beweging

“Juist het spel kan ons helpen om de kinderen de ruimte te geven die ze nodig hebben om het leren weer aan te gaan”

Spel en beweging helpen, zeker in deze tijd, het sociale binnen de groep te versterken. Het gevoelsgebied wordt door beweging, spel en loslaten een mediator tussen het denken en willen. Het stimuleert de motoriek, brengt vrolijkheid, verhoogt de concentratie en verandert/verbetert het sociale binnen je klas.

Door deze week samen te “spelen” doe je veel ideeën op om deze oefeningen in te zetten in de klas. De oefeningen kunnen dan de eigen creativiteit aanwakkeren, om samen met je klas en met je eigen spelvormen verder te gaan.

Er wordt iets verteld over de achtergrond van de spelen, maar de meeste tijd zullen we (bewegend) spelen. Alle spelen kun je direct in de klas gebruiken, dit zowel voor de hele onderbouw (klas 1 t/m 6) als voor de middenbouw (klas 7 en 8). Je conditie of fysiek uithoudingsvermogen zullen geen rol spelen.

Gea Weeren, vrijeschoolleerkracht, adviseur orthopedagogische praktijk GRIP

Lisette Stoop, onderwijsadviseur bij BVS-schooladvies

Gebaren bij lied en spel (kleuters t/m klas 3)

“Het “ertussen” in beweging brengen en vorm geven”

Hoe kom je tot gebaren, die bij kinderen een gezondmakend gevoel van welbehagen en vreugde opwekken? Dit lukt het mooiste als onze gebaren zinvol, authentiek en waarachtig zijn. Euritmie is een manier van bewegen die helpt, om op dit gebied creatief en vaardig te worden.

In deze werkgroep zul je met behulp van euritmische oefeningen ervaringen opdoen met:

- beelden verlevendigen
- innerlijk meebewegen
- taal leren “proeven” in klank, melodie en ritme
- taal en beweging zinvol samen laten vallen
- afwisselende bewegingscomposities maken

Ook zullen we concrete voorbeelden uitwerken. Je mag eigen materiaal meenemen.

NB: Het is NIET het doel van de werkgroep om euritmische gebaren aan te leren.

Berpke van Oers, euritmiedocent PO. en HBO door heel Nederland

Vertellen

“Rudolf Steiner noemt de spraak en de beelden als krachtige hulp bij de ontwikkeling van het kind op de basisschool, vooral in het opbouwen van het vertrouwen”

In deze groep gaan we oefeningen en pogingen doen ons eigen vertrouwen voor het spreken en vertellen verder te ontwikkelen. De onderdelen zijn o.a. :

- overzicht krijgen over de vertelstof
- muzikale elementen verkennen: ritme, melodie, toonhoogte, dynamiek, volumewisselingen, tempo
- plastische elementen zoals gebaren, beweging, mimiek
- spraakoefeningen
- temperamenten
- zintuigen
- het verschil en de werking van het vertellen in vergelijking met het voorlezen

We zullen veel als groep werken, maar zeker ook met tweetallen en in kleinere groepen.

Meenemen: de vertelstof van je komende jaar en een voorleesboek, dat je dierbaar is.

*Peter Giesen, ex-leerkracht Rudolf Steiner Educare Venlo,
docent Atelier voor Ouders en Opvoeders, coördinator/docent BVO Pallas
Academie*

(Kleuter)atelier

“Stenen verleggen door kunstzinnig voor jezelf te werken opdat hartebruggen gebouwd worden”

Dit jaar is er een open atelier. Dit betekent dat je kunt kiezen uit verschillende werkvormen, om voor jezelf kunstzinnig bezig te zijn en tegelijkertijd iets voor jouw klas te maken; kunstzinnig werken, zodat je vanuit hartekracht bruggen naar de kinderen kunt bouwen.

Je kunt kiezen uit: transparanten maken, figuurzagen, tafelspelfiguren naaien, rainsticks maken en stenen viltten. Je kunt in één week meerdere technieken uitproberen.

Meenemen: figuurzaag, naaispullen

Loïs Eijgenraam, zelfstandige en o.a. werkzaam als onderwijsadviseur jonge kind en kleuters voor BVS-schooladvies, trainer, coach, spreker en auteur

Transparanten

"Mensen ervaren grote vreugde aan kleuren.

Het oog heeft deze nodig, zoals het licht nodig heeft"

J.W. Goethe

Een transparant heeft toverkracht en kan je meenemen naar een geheel andere wereld dan die van het hier en nu. Wanneer je ervoor openstaat, neemt het je mee op de vleugels van de fantasie, betovert het je met de mooiste kleuren en vertelt het zijn verhaal door middel van licht.

In deze vakles gaan we meteen aan de slag; handen uit de mouwen! Je leert aan de hand van diverse technieken transparanten te maken. We gaan veel oefenen, fouten maken (ja echt!) en ervaringen uitwisselen. Aan het eind van de week heb je je eigen ontwerp ten uitvoer gebracht en kun je met kunde en een kunstwerk naar huis. Je krijgt inzicht in welke transparanten geschikt zijn voor de verschillende leeftijdsgroepen (van kleuterklas tot en met klas 6), en hoe je ze in de klas kunt aanbieden als kunstzinnige activiteit, met behoud van de autonomie van het kind.

Voor alle nodige materialen wordt gezorgd, maar, indien gewenst, kun je je eigen snijmesje, snijmat en schaarje meenemen. Je mag, voorafgaand aan de lerarenweek, alvast een start maken met je ontwerp, maar dit is niet noodzakelijk.

Anne Jetten, voormalig kleuterleerkracht Vrijeschool Utrecht, docent kleuterpedagogiek op de Vrijeschool Pabo van Hogeschool Leiden

Handarbeid, houtbewerking

“De flonkering in de ogen, daar gaat het om. Dan weet je dat het stroomt!”

Met je handen werken en het hout je leermeester laten zijn; de geur van vers hout die je één laat worden met de natuur. Je leert werkstukken maken om direct samen met je klas te kunnen uitvoeren, met de daarbij behorende handvatten om de kinderen goed mee in de stroom van het werken te krijgen. We richten ons vooral op de 4e, 5e en 6e klas.

Fenne Comperen Schümers, leerkracht Vrije School Venlo, docent houtbewerking VO

Handenarbeid

“Waar de bedding het water activeert op verschillende manieren te stromen”

In de kunst- en handenarbeidvakken is het materiaal je leermeester. We zoeken de ruimte voor ontmoeting tussen mens, materiaal en gereedschap.

Door het werken met natuurlijke materialen ontstaat een verbinding met de natuur. Uitgangspunt voor deze dagen is het werken aan opdrachten, die direct toepasbaar zijn in de klas en in het verder ontwikkelen van eigen vaardigheden en creativiteit. Deze ervaring, de geoefende vaardigheid, je vertrouwen hierin en je tastbare werkstukjes neem je mee naar huis. Wat gaan we o.a. doen:

hout: het snijden van o.a. vogeltjes en het maken van een houtenhamer
en/of metaal: het bewerken en vormen van koper

Hanneke Stevens, docent kunst- en praktijkvakken op het Michaelcollege Breda

Muziek voor beginners

“Mensen vragen me hoe ik muziek maak. Ik zeg ze dat ik er gewoon in stap. Het is alsof je in een rivier stapt en je bij de stroom aansluit. Elk moment in de rivier heeft zijn lied.” Michael Jackson

“Luisteren kost moeite, horen niet. Een eend hoort ook.” Igor Stravinsky

Muziek bezit de unieke eigenschap om, zonder woorden, direct en diep op de mens in te werken. Muziek werkt verbindend en activerend. Ook zonder muzikale voorkennis kan een leraar een inspirerende, enthousiasmerende muzikles geven.

We werken aan het muziekleerplan van klas 1 t/m 6, door vooral veel te doen en laagdrempelig samen te ontdekken, met welke eenvoudige middelen je een volwaardige muzikles kunt geven. We beginnen bij de basis, uitgaande van geen tot weinig muzikale ervaring, en werken van hieruit naar verbreding en verdieping.

Het doel is dat iedereen na deze week genoeg ‘tools’ ter beschikking heeft, om met de eigen klas mooie, muzikale momenten te gaan beleven en dat vooral ieder het zelfvertrouwen heeft gekregen dat dit haalbaar is, zonder muzikale achtergrond.

Marie de Geus, vakleerkracht muziek en bewegingsonderwijs aan De Vrije School Den Haag basisonderwijs

Muziek gevorderden

“Geef muziekles op een wijze die geen straf, maar een vreugde is voor de leerling; wek een verlangen naar fijnere muziek in hem, een verlangen dat een leven lang zal blijven” Zoltán Kodály

Gezamenlijk muziek maken brengt een synergie op gang die plezier geeft en verbondenheid; je raakt ermee aan het geestelijke. In de klas is de leerkracht de inspirerende leider, die de vitaliserende kracht van de muziek in de kinderen weet te wekken en te stroomlijnen.

Deze middaggroep is bedoeld voor leerkrachten voor de gehele onderbouw, die al wat ervaren zijn in het zingen met hun klas of het geven van muzieklessen. Het worden lessen met veel nieuw repertoire, muzikale oefeningen en improvisaties rond ritme, stemvorming en luisteren. We gaan kriskras door het leerplan muziek, mede gestuurd door de vragen van de cursisten.

De lessen zijn vooral praktisch ingericht: veel zingen, (fluit-)spelen, oefenen, ervaren en ervaringen uitwisselen. Fijn samen muziek maken en na afloop met een rugzak boordevol nieuwe ideeën, lesmateriaal, zelfvertrouwen en inspiratie naar huis.

Matthijs Overmars, vakleerkracht muziek op diverse vrijescholen

Koorzang

Tijdens de dagelijkse koorzang kunnen we de kracht van de gezamenlijkheid op z'n sterkst ervaren: in de energie die daarbij vrijkomt, het gezamenlijke plezier, het genieten van de klank van een groot koor van ruim 300 mensen. Het individuele niveau is niet van belang; de liederen worden zo gekozen dat iedereen voluit kan meedoen en er tegelijkertijd voldoende uitdagingen en verrassingen zijn.

Matthijs Overmars, vakleerkracht muziek op diverse vrijescholen

Liedbegeleiding op gitaar

Tijdens het zingen met je klas, of soms zelfs met een hele zaal vol kinderen, kun je zomaar ineens een gevoel van saamhorigheid ervaren. Samen de schoonheid van een lied beleven, is een groot goed. Iedereen is even belangrijk bij het samen zingen, er zijn geen uitzonderingen. Het kan houvast geven, wanneer je jezelf en de groep tijdens het zingen kunt ondersteunen met behulp van een begeleidingsinstrument. Veel mensen hebben ongetwijfeld weleens een gitaar in hun handen gehad, een YouTube-tutorial bekeken of een paar gitaarlessen gevolgd. In deze werkgroep willen we jullie een aantal basisakkoorden en “slag/tokkeltechnieken” voor de gitaar aanreiken, waarmee je een heleboel kinderliedjes van een fijne begeleiding kunt voorzien. Veel oefenen, samen musiceren, zingen en vooral plezier maken staan in deze werkgroep centraal.

Het is de bedoeling dat je zelf een gitaar, een capodaster en liefst ook een stemapparaatje meebrengt. Mocht dit een probleem voor je zijn, dan kun je dit melden bij de organisatie. In dat geval proberen we iets voor je te regelen. Het is handig als je zelf je gitaar kunt stemmen. Dus als je mee wilt doen aan deze werkgroep, zou het fijn zijn als je deze vaardigheid alvast beheerst.

Harmen de Jong, leerkracht, Vrijeschool Kairos

Levie Peek, leerkracht, Vrijeschool Kairos

Tekenen

Tussen Kleur, vorm en lijn

In de onderbouw van de vrijescholen nemen de beeldende vakken een belangrijke plaats in. Vooral het schilder- en het vormtekenonderwijs hebben een vaste plaats gekregen in het rooster. Het tekenonderwijs vraagt eveneens om een dergelijke plaats.

Het vormgeven van het tekenonderwijs vraagt om drie bewegingen, waarmee de wereld in beeld, beweging en stemming kan worden gebracht:

- via kleur tot stemming en beleving komen
- vanuit de beweging tekenen naar lijn en geste
- tekenen van vlakken, vormen en voorstellingen

Drie bewegingen die, je als leerkracht kunt oefenen.

Al doende krijgt men dan een beeld van de weg, die gegaan kan worden om kinderen te brengen tot het basaal afbeelden van de wereld.

Deze middaggroep wil een aanzet zijn tot deze oefenweg.

Graag meenemen: Kleurpotloden, Stockmarblokjes en staafjes en filiakrajt.

Paul van Meurs, adviseur bij Gestes, onderwijs als kunst, kunst in het onderwijs

Schilderen beginners

“De tussenruimte bij het schilderen”

Kleuren schilderen met waterverf op vochtig papier sluit aan bij de kinderleeftijd, omdat deze manier van schilderen zo dicht mogelijk bij de levensprocessen van groei en bloei staat. Het zien ontstaan van kleuren op het papier maakt, dat je innerlijk actief wordt en daardoor in een levend proces komt. De ziel wordt hierdoor aangesproken en meebewogen. Dit schenkt levensvreugde en werkt als helend element in ons innerlijk. Ook ons bewustzijn ondergaat dit en door goed leren waar te nemen bereiden we ons voor, om op latere leeftijd zo genuanceerd mogelijk te leren oordelen. Dit proces is in feite “goud” voor de kinderen.

De volgende dag (de nacht is wijzer dan de dag) zullen we terugblikken en aanvullen, zodat de schilderopdrachten in een nieuw licht kunnen komen te staan. Schilderen in kleurvlakken helpt je, om niet te snel in het tekengebied te komen. Iedere leeftijdsgroep heeft weer andere invalshoeken, die in het schilderleerplan aan de orde komen. Voor de leraar is het van belang dat hij/zij bewustzijn ontwikkelt ten aanzien van de werking van de kleuren. Dit maakt dat je leert spreken over de “binnenkant” van de kleuren. Dat leidt weer tot de juiste pedagogische aanpak tijdens de lessen. De kinderen raken dan ook innerlijk bewogen en gaan mee op die weg. Door deel te nemen aan deze werkgroep leren we kleuren zien als levende processen.

Organisatie van de lessen, pedagogische onderbouwing en tips om je voor te bereiden komen zeker aan de orde.

Tip: neem een koker mee om de werkstukken veilig te vervoeren!

Hans van der Ham, docent schilderen

Schilderen voor gevorderden

“Glans aan de zielen van de kinderen”

“Het tovermiddel “kunst” geeft in de school glans aan de zielen van de kinderen, waardoor ze zich weer verbinden met het lichaam, en zodoende weer met de hele wereld” (Rudolf Steiner Pedagogie, Kunst en Moraliteit”)

Hoe geef jij met het vak schilderen ‘glans aan de zielen’ van je leerlingen? Hoe verbind je de schilderles ritmisch en inhoudelijk met de andere vakken en het dag- en weekprogramma van de klas? Wat zien we na een nachtrust en hoe evalueren en reflecteren we dan vervolgens de schilderles?

Gedurende deze vier middagen gaan we de kleuren verder en dieper leren kennen door middel van nat-in-nattechniek. Kleuren wekken meteen een gevoel in ons hart. En net als onze gevoelens, bewegen ze: ze trekken weg, ballen samen, ontmoeten elkaar en vermengen zich.

De schilderopdrachten zijn tot inspiratiebron voor je komend schooljaar en voor je eigen kunstzinnige vorming als leerkracht.

Laten we ons hart scherp waarnemend volgen tijdens deze middagen!

Edith Brink, teken- en schilderdocent op de Tekenschool, ex-leerkracht, docent Hogeschool Leiden

Vormtekenen beginners

“Vormtekenen stimuleert de innerlijke beweeglijkheid, zoekend naar de tussenruimte”

Tekenend en bewegend zullen we het vormtekenen volgens het leerplan van klas 1 t/m 6 ontdekken.

Vanuit de oervormen gaan we o.a. naar meer complexe vormen, spiegelvormen, vlechtvormen, ruimtelijke vormen en de ‘handmatige’ meetkunde, het geometrisch vormtekenen.

We onderzoeken werkwijzen en materialen en zullen ook kijken hoe we het vormtekenen kunnen toepassen/integreren binnen het schrijf- en taalonderwijs, het rekenen, de jaarfeesten en perioden als heemkunde, geschiedenis, aardrijkskunde en plantkunde.

We zullen deze week proberen vertrouwen te krijgen in de eigen vaardigheid, om vanuit die kracht en met plezier met de kinderen in de klas aan het werk te gaan.

Annemiek Geertsma, directeur De Vrije School Almelo en coach Stichting Vrijescholen Athena

Ageeth Vreeman, leerkracht vrijeschool Meppel en Groningen 1992-2022

Boetseren

“Nieuwe vormen scheppen vraagt om ruimte”

Hoe help je een kind zijn scheppend vermogen te behouden en verder te ontwikkelen?

Hoe kunnen we het boetseren zo inzetten, dat het kind zijn of haar scheppend vermogen vrij kan laten stromen? Het boetseren kan tevens ingezet worden om de tussenruimten met andere leerlingen vorm te geven.

Tijdens de vaklessen gaan we praktisch oefenend hiermee aan het werk. Hierbij volgen we een opbouw, die parallel loopt aan het leerplan voor boetseren van klas 1 t/m klas 6.

Het doel is om handvatten te ontwikkelen, om boetseren te kunnen inzetten in de ontwikkelingsgang van kinderen èn van de leerkracht. De vragen en inbreng van de deelnemers zullen medebepalend zijn voor wat er behandeld of onderzocht wordt.

Een schort o.i.d. kan helpen de kleren vrij van klei te houden.

Rolf Zeldenthuis, leerkracht 1985 -2013 Zutphen, beeldend kunstenaar

Handwerken

“Fris stromend water vindt een weg langs de stenen van, “wat altijd zo gedaan is”, “wat zou moeten en wat niet (goed) werkt”

Met achtergrondinformatie en veel voorbeelden gaan we ontdekken, wat ‘moet’ of juist anders kan in de handwerkles. Het lesgeven in al zijn facetten komt aan de orde. Hoe kun je zorgen voor een fijne werksfeer, een goede organisatie, een ademende lesopbouw, voldoende ondersteuning voor de leerlingen en differentiatie in opdrachten? Welke materialen en kleuren gebruik je en welke eigentijdse werkstukjes zijn er mogelijk in de klassen 1 t/m 8?

Dit is geen verdiepingscursus voor ervaren vakleerkrachten, maar een blok waarin je ideeën kunt opdoen en uitwisselen, je eigen vaardigheden kunt vergroten en zelf iets moois maakt.

Babs van der Schoot, voormalig leerkracht handwerken (klas 1 t/m 6) en textiel (klas 7,8)

Bordtekenen

Op de vrijescholen is het schoolbord in de klassen nadrukkelijk aanwezig. Het geeft sfeer en kan toonaangevend zijn in een klas. Zo'n kunstzinnig en goed verzorgd bord vraagt aandacht, oefening en soms ook moed van de leerkracht. In deze bordtekencursus wordt op toegankelijke wijze het bordtekenen geoefend, om speels, vlot en met plezier te leren bordtekenen, of voor de hogere klassen juist meer nauwkeurig en gedetailleerd. Ter inspiratie zullen we ook gebruik maken van mooie afbeeldingen. Het is aan te raden ook zelf, waar mogelijk, voorbeelden mee te nemen.

Annemarie Vermeulen, leerkracht Vrije School Brabant Eindhoven

Clownerie

"De clown en de leraar: spelen met de tussenruimte"

De clown beweegt zich bij uitstek in een tussengebied. We bewegen en spelen, maar dans en toneel is het niet, of toch wel? Elke hindernis kan met enthousiasme begroet worden, en wordt deel van de clown zelf. Vanuit de verwondering en ons beeldend vermogen rekken we onze eigen grenzen op en ontdekken we, dat niet nadenken over een oplossing soms de beste oplossing is: een oefening in het aanwezig durven zijn.

In deze workshop gaat het niet om het werken met kinderen in een vorm van circus, maar om het ontwikkelen van je eigen vaardigheden. De clown in jezelf kan een verrassende verrijking zijn in je leraarschap.

Lot Hooghiemstra, voormalig onderbouwleerkracht, Den Haag

Praktische informatie

Locatie

Stichtse Vrije School, Socrateslaan 24, 3707 GL Zeist (alleen tijdens de cursusweek).

Wij huren deze school tijdens de vrijeschool lerarenweek, dus buiten deze week is er niemand van ons aanwezig en zijn we alleen via het mailadres bereikbaar.

Aanmelding

U kunt zich voor de cursus aanmelden via onze website www.vrijeschoollerarenweek.nl

Mocht u hierover vragen hebben, kunt u zich richten tot de administratie van de vrijeschoollerarenweek.

Aanmelden kan vanaf 1 mei 2023.

Als u zich wilt aanmelden na 15 juni, kunt u dit in overleg met de administratie doen. Het bestellen van maaltijden is dan alleen nog maar mogelijk in overleg.

Informatie en administratie vrijeschool lerarenweek:

Manous Koopmans

info@vrijeschoollerarenweek.nl

Kosten cursusprijs en maaltijden (diner)

Cursusprijs:

De cursusprijs (zondagmiddag t/m vrijdagmiddag) is vastgesteld op € 515 per cursist (inclusief diner op zondagavond en lunch, koffie, thee en sap).

Maaltijden (diner):

De kosten van de warme maaltijden zijn € 75 per cursist.

Cursisten met een dieet (lactosevrij, glutenvrij) moeten dit ruim op tijd via de mail melden.

LET OP: Om in te kunnen schrijven dient u het cursusgeld direct via de website te voldoen.

Rekeningnummer: NL77INGB0006441471

t.n.v. Stichting nascholing vrijeschoolpedagogie

Een dringend beroep aan de administraties van de scholen: wilt u s.v.p. duidelijk de achternaam van de cursist vermelden, evenals de naam van de school! Het geeft ons, en ook de cursisten, veel overlast als e.e.a. niet duidelijk is.

Na aanmelding ontvangt u direct een bevestiging en vervolgens een factuur, als uw betaling is ontvangen.

Maximum aantal deelnemers:

Wij hanteren een maximum aantal cursisten per groep. Als u op de wachtlijst wordt geplaatst, krijgt u via de mail van ons bericht.

Afmelding:

Eventuele afmelding met volledige restitutie van het cursusgeld kan tot uiterlijk 1 juli 2023, en wel schriftelijk via info@vrijeschoollerarenweek.nl. Bij afmeldingen na 1 juli is terugbetaling niet meer mogelijk. U dient zich in ieder geval wel af te melden, zodat mensen die op de wachtlijst geplaatst zijn mogelijk nog kunnen deelnemen.

Bewijs van deelname:

Elke deelnemer, die aan de gehele cursus heeft deelgenomen (minimale aanwezigheid van 80%) en de cursusprijs heeft betaald, krijgt aan het einde van de cursusweek een certificaat van deelname.

Inschrijven op zondag 30 juli:

U bent welkom vanaf 16.00 uur. Voor de deelnemers die zich hebben aangemeld, liggen het rooster, de eventuele etensbonnen en de lezingenkaart klaar op de daarvoor bestemde tafels in de hal.

Voor vragen kunt u zich wenden tot de gastheer, Manous Koopmans.

Opening van de cursus op zondag 30 juli 2023:

Om 18.00 uur: eenvoudige warme maaltijd.

Om 19.30 uur: welkom en eerste avondvoordracht.

Afsluiting op vrijdag 4 augustus 2023:

Om ± 13.00 uur: afsluiting in de zaal. Daarna kunt u nog de lunch gebruiken.

Inleiding voor beginnende leerkrachten

Voor deelnemers die geheel nieuw in de vrijeschool instappen, verzorgen de leden van de kerngroep een inleiding in de meest gangbare begrippen, die wellicht tijdens de cursus voorbijkomen.

Voor degenen die dit willen volgen is de inschrijfbalie open vanaf 13.30.

Deze inleiding vindt plaats van 14.00 uur tot 15.15 uur.

Het lokaal wordt tijdens de inschrijving bekend gemaakt.

U kunt zich inschrijven op de website.

Avondlezing

We zijn blij dat het oude programma weer in ere hersteld kan worden. Dat betekent dat de lezingen weer in de avond gepland staan.

ROOSTER

08.30 – 09.00	Gezamenlijke dagopening met euritmie en opmaat
09:00 – 10.30	Periodeblok 1
10:30 – 11:00	Pauze
11:00 – 11:30	Koorzang
11:30 – 13:00	Periodeblok 2
13:00 – 14.30	Lunch
14.30 – 15.45	Periodeblok 3 Gastdocenten in wisselende kunstvakken
15:45 – 16.15	Theepauze
16.15– 17.30	Blok 4 “kunst naar keuze” Kunstgroep naar keuze van maandag t/m donderdag
17:45	Avondeten op inschrijving
19.00	Avondlezing

Periodeblok 3 is een kunstblok, waarin verschillende kunstvakken aangeboden worden. Het leerplan staat hierin centraal. De kunstvakken voor dit blok worden ingeroosterd. De jaargroep blijft hier bij elkaar. Blok 4 is een kunstblok, waarin aan een gekozen kunstvak een week lang gewerkt wordt. Dit is een keuzeblok.

Woensdag 2 augustus om 19:00
Theatervoorstelling van Frank Groothof
Deze avond wordt aangekondigd bij de entree

Totaal SBU 35 uur

Voor algemene voorwaarden en informatie omtrent de cursus verwijzen wij u verder naar www.vrijeschoollerarenweek.nl

Locatie tijdens de cursus 2023:

de Stichtse Vrije School, Socrateslaan 24, 3707 GL Zeist

Ook aanwezig

De boekerij Phoenix uit Zeist is net als vorig jaar weer aanwezig tijdens de vrijeschool lerarenweek. Hier kunt u terecht voor alle vertelstof van klas 1 t/m 8 en natuurlijk voor nog veel meer boeken over kleuters, muziek, pedagogiek, jaarfeesten en vaklessen etc.

Antiquariaat De Boekvinder is ook in 2023 aanwezig met een boekentafel waarop veel antroposofische boeken, maar ook jeugd- en prentenboeken te vinden zijn. De boekenverkoop is van dinsdag 1 augustus 12.00 uur tot en met donderdag 3 augustus 15.00 uur.

Ook dit jaar is Mercurius, als leverancier van kwaliteitsproducten voor Vrijescholen, aanwezig tijdens de vrijeschool lerarenweek 2023. U kunt bij ons terecht voor vragen, informatie en voor het bekijken van (nieuwe) producten. Mercurius levert o.a. (periode-) cahiers, Stockmar-producten, teken-, schilder- en handwerkmaterialen, houten meubilair, speelgoed en de “echte” schoolborden; veelal volledig FSC en duurzaam. Uiteraard hebben we ook producten bij ons voor de verkoop. Dit kan uitsluitend tegen contante betaling. Wij zijn tijdens deze week aanwezig van maandag t/m woensdag van 09.00 uur tot 15.00 uur.

Odin

mercurius
art makes sense

Aanmelding en financiën

Administratie vrijeschool lerarenweek

Manous Koopmans

info@vrijeschoollerarenweek.nl

www.vrijeschoollerarenweek.nl

Rek. No: NL77INGB0006441471

t.n.v. Stichting nascholing vrijeschoolpedagogie

Meenemen materiaal

Zelf meenemen:

Dikke Lyra potloden

Kleurpotloden

Stockmar blokjes/krijtjes en/of Filia krijtjes

Liniaal, passer, schaar

Euritmieschoenen of antislipsokken

Met dank aan de leerlingen van de de vrijeschool
Tiliander in Tilburg voor het verzorgen van het
kunstzinnige werk, dat voor deze folder gebruikt is.

vrijeschool lerarenweek

